

The Role of Attachment to God in Predicting Substance Use Tendency with the Mediator of Resilience

Journal of Rehabilitation
Counseling

2025, Vol 1(1): 17-26

Jmr.uok.ac.ir

Javad Kazemi¹ & *

Maliha khabazi²

Abed Majidi³

Abstract

Background and Objective: The role of spiritual issues in the context of psychological issues of people with addiction can be considered. The present study was conducted with the aim of explaining the predictive role of attachment to God on Substance use tendency with the mediation of resilience.

Method: This is descriptive correlational research. The research Statistical population is the students of Ferdowsi University of Mashhad in August 2023 to June 2024. The sample consisted of 150 female and male students who were selected by multi-stage cluster random sampling method. Updated questionnaires of attachment to God (Beck and MacDonald, 2006), substance orientation (Vide & Boucher, 1992) and resilience questionnaire (Connor and Davidson, 2003) were completed. The collected data were analyzed through Pearson's correlation and regression analysis through SPSS-21 software.

Findings: The Results showed that there is a positive and significant relationship between attachment to God and resilience ($r = 0.22$, $P = 0.01$) and between attachment to God and Substance use tendency ($r = -0.24$, $P = 0.01$) and also there is a negative and significant relationship between resilience and Substance use tendency ($r = -0.41$, $P = 0.01$). In addition, resilience variable with ($\beta = -0.37$, $P = 0.001$) and attachment to God variable with ($\beta = -0.16$, $P = 0.03$) are significant predictors for Substance use tendency.

Conclusion: The present study confirms the mediating role of the resilience variable in examining the relationship between attachment to God and Substance use tendency; Therefore, religious education in order to increase resilience in dealing with life's problems can prevent wrong behaviors, including the Substance use tendency.

Keywords: Attachment to God, Resilience, Substance Use Tendency

Received: 2024.12.05

Revised: 2025.03.02

Accepted: 2025.06.04

Citation: Kazemi, J., Maliha, kh., & khabazi, M (2025). The Role of Attachment to God in Predicting Substance Use Tendency with the Mediator of Resilience. *Journal of Rehabilitation Counseling*, 1 (1), 17-26.

¹. **Corresponding Author:** Assistant Professor of Counseling, Faculty of Humanities, Sayyed Jamaledin Asadabadi University, Asadabad, Hamedan, Iran. javad.kazemi@sjau.ac.ir

². Assistant Professor of Counseling, Faculty of Humanities, Sayyed Jamaledin Asadabadi University, Asadabad, Hamedan, Iran. m.khabazi@sjau.ac.ir

³. Assistant Professor of Counseling, Faculty of Humanities, Sayyed Jamaledin Asadabadi University, Asadabad, Hamedan, Iran. Abed.majidi@sjau.ac.ir

نقش دلبستگی به خدا در پیش‌بینی گرایش به مواد با میانجی‌گری تاب‌آوری

جواد کاظمی^{۱*}ملیحه خبازی^۲عابد مجیدی^۳

چکیده

زمینه و هدف: نقش مسائل معنوی در زمینه مسائل روان‌شناختی افراد مبتلا به اعتیاد می‌تواند تعیین‌کننده باشد. پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش پیش‌بینی‌کنندگی دلبستگی به خدا بر گرایش به مواد با میانجی‌گری تاب‌آوری انجام شده است.

روش: این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه پژوهش، دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ می‌باشند. نمونه این پژوهش شامل ۱۵۰ نفر دانشجوی دختر و پسر است که با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شده‌اند و پرسش‌نامه‌های اصلاح و به‌روز شده دلبستگی به خدا (بک و مک دونالد، ۲۰۰۶)، گرایش به مواد (وید و بوچر، ۱۹۹۲) و پرسش‌نامه تاب‌آوری (کانر و دیویدسون، ۲۰۰۳) را تکمیل کرده‌اند. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون از طریق نرم‌افزار SPSS-21 تجزیه و تحلیل شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که بین دلبستگی به خدا با تاب‌آوری رابطه مثبت و معناداری ($r = 0/22$ ، نزدیک به $P = 0/001$) برقرار است و بین دلبستگی به خدا با گرایش به مواد ($r = -0/24$ ، نزدیک به $P = 0/001$) و همچنین بین تاب‌آوری و گرایش به مواد ($r = -0/41$ ، نزدیک به $P = 0/001$) رابطه منفی و معناداری برقرار است. علاوه‌براین، متغیر تاب‌آوری با $\beta = -0/37$ ($P < 001$) و متغیر دلبستگی به خدا نزدیک به $\beta = -0/16$ ($P = 0/003$) پیش‌بینی‌کننده‌های معناداری برای گرایش به مواد هستند.

نتیجه‌گیری: پژوهش حاضر نقش میانجی تاب‌آوری را در بررسی رابطه بین دلبستگی به خدا و گرایش به مواد مورد تأیید قرار می‌دهد؛ طبق یافته‌ها پیشنهاد می‌شود آموزش‌های دینی و مذهبی در راستای افزایش تاب‌آوری برای دانشجویان در نظر گرفته شود تا در برخورد با مشکلات زندگی بتوانند از رفتارهای نادرستی از جمله گرایش به سوء مصرف مواد مخدر جلوگیری کنند.

کلید واژه‌ها: تاب‌آوری، دلبستگی به خدا، گرایش به مواد

پذیرش: ۱۴۰۴/۳/۱۴

اصلاح: ۱۴۰۳/۱۲/۱۲

دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۵

ارجاع: ارجاع به مقاله: کاظمی، ج، خبازی، م، و مجیدی، ع. (۱۴۰۴). نقش دلبستگی به خدا در پیش‌بینی گرایش به مواد با میانجی‌گری تاب‌آوری.

فصلنامه مشاوره توانبخشی، ۱(۱)، ۲۶-۱۷

^۱ نویسنده مسئول: استادیار گروه آموزشی مشاوره دانشگاه سید جمال الدین اسدآبادی. ایران، همدان، اسدآباد. javad.kazemi@sjau.ac.ir

^۲ استادیار گروه آموزشی مشاوره دانشگاه سید جمال الدین اسدآبادی. ایران، همدان، اسدآباد. m.khabazi@sjau.ac.ir

^۳ استادیار گروه آموزشی مشاوره دانشگاه سید جمال الدین اسدآبادی. ایران، همدان، اسدآباد. Abed.majidi@sjau.ac.ir

۱. مقدمه

مصرف مواد مخدر و وابستگی به آن یکی از عمده‌ترین چالش‌های فراروی جوامع بشری در عصر حاضر است که با سرعت فزاینده‌ای در همه کشورهای جهان رو به گسترش می‌باشد (مانورونگ^۱، ۲۰۲۴). عوارض بسیار جدی اعتیاد نه تنها بر سلامت فرد و خانواده بلکه در زمینه رشد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیت جامعه نیز بسیار گسترده و عمیق است (آیسیه^۲، ۲۰۲۴). افزایش روزافزون افراد دارای اعتیاد، مسئله اعتیاد را به بحران تبدیل کرده و آن‌چه قابل تأمل است، پایین آمدن میانگین سن ابتلا به اعتیاد و گرایش جوانان به سوء مصرف مواد است که زمینه‌ساز سرعت انتقال و گسترش ابعاد پدیده اعتیاد از جمله درگیر کردن نهادهای اجتماعی و همچنین دامن زدن به آسیب‌ها و دیگر مسایل اجتماعی می‌گردد (لو^۳، ۲۰۱۹). مطالعات نشان داده‌اند که خطرناک‌ترین زمان برای آسیب‌پذیری نسبت به پدیده سوء مصرف مواد، مراحل انتقالی زندگی (نوجوانی به جوانی، رسیدن به سن اشتغال، بیکاری، بی‌توجهی) و ... است (هارپر^۴، ۲۰۲۴). لذا گرایش به مواد مخدر در بین نوجوانان و جوانان از جمله مسائل مهمی است که جهت پیشگیری از آن بایستی تدابیر جدی اندیشیده شود (بابایی نادیان لویی، ۲۰۲۰).

هر چند لازم است این واقعیت را پذیرفت که دیدگاه‌های مختلف روان‌شناسی و جامعه‌شناسی عصر جدید یک عامل را به تنهایی تعیین‌کننده رفتار افراد نمی‌دانند، بلکه عوامل متعددی در ایجاد و شکل‌گیری رفتار نقش دارند و بیشتر رفتارهای انسان تابع چند عامل است (ماهاجان^۵، ۲۰۲۱). مسائل مربوط به اعتیاد نیز از این قاعده مستثنا نیست. حتی مسئله گرایش به مواد پیچیده‌تر نیز می‌باشد و نیازمند اتخاذ دیدگاهی چند عاملی است (چاک وو^۶، ۲۰۲۴). با این وجود، مطالعات انجام یافته نشان می‌دهد افسردگی و تغییرات خلقی به‌عنوان یک ابرعامل مؤثر در گرایش به مواد می‌باشد و سایر عوامل به نوعی نشأت گرفته از افسردگی می‌باشند (مونریال^۷، ۲۰۲۲). از طرفی مولفه تغییرات خلقی از جمله افسردگی خود معلول عوامل متعدد زیست‌شناسی، عاطفی هیجانی، شناختی رفتاری و اجتماعی و فرهنگی می‌باشد که در زیرمجموعه هریک از این دسته‌بندی‌ها به‌صورت اخص و دقیق‌تر عوامل جزئی‌تری نیز وجود دارد (نامارا^۸، ۲۰۲۱). با این وجود، از جمله عوامل مطرح که مطالعات گوناگونی در ارتباط با تغییرات خلقی و اعتیاد همواره مورد نظر متخصصان بهداشت روان بوده است، مولفه‌های مذهبی می‌باشد (اسماعیل بیگی، ۲۰۲۰). در این راستا یکی از مولفه‌های مذهبی، چگونگی ارتباط فرد با خدا در قالب مفهوم دلبستگی به خدا می‌باشد که نمی‌توان نقش آن را در گرایش به مواد از نظر دور داشت (نانون^۹، ۲۰۲۳).

طبق نظریه دلبستگی به خدا، ارتباط مردم با خدا براساس سه معیار اصلی قرار می‌گیرد. نخست، افراد تلاش می‌کنند تا حس نزدیک بودن با خدا را در خود حفظ کنند. دوم، افراد تمایل دارند به این که زمانی که تهدیدی به وجود می‌آید، خداوند به عنوان پایگاه امنی در کنار آن‌ها است و سوم، آن‌ها ارتباط با خداوند را به‌عنوان یک منبع امن در برابر جامعه می‌دانند (هندرسون^{۱۰}، ۲۰۲۲). داشتن حس امن دلبستگی به خدا طیف وسیعی از سازگاری از جمله سطوح پایین اضطراب را به دنبال دارد (پالرمو^{۱۱}، ۲۰۱۹). طبق برخی مطالعات دیگر ما بین دلبستگی به خدا و رفتارهای مرتبط با سلامت ارتباطی معنادار وجود دارد که استعمال دخانیات و یا گرایش به سوء مصرف مواد نیز می‌تواند به‌عنوان رفتارهای ضد سلامت در نظر گرفت (ویلیور^{۱۲}، ۲۰۲۴). یکی از دلایل گرایش به مواد می‌تواند نداشتن احساس خود ارزشمندی به‌خصوص در جمعیت نوجوانان و جوانان باشد به‌طوری‌که این افراد برای رها شدن از حس منفی ناشی از بی‌ارزشی به نوعی به مواد پناه

¹ Manurung

² Aisyah

³ Lu

⁴ Harper

⁵ Mahajan

⁶ Chukwu

⁷ Monreale

⁸ Namara

⁹ Nannan

¹⁰ Henderson

¹¹ Palermo

¹² Wilbur

می‌برند و لذا دلبستگی به خدا نقش مهمی در افزایش احساس خودارزشمندی دارد (آپنیکس^۱، ۲۰۲۴). از طرفی افراد در هنگام احساس تنهایی با احتمال بیشتری به سمت رفتارهای ناسازگارانه می‌روند و دلبستگی به خدا می‌تواند نقش پیشگیرانه در جهت افزایش معنویت و کاهش احتمال عملی کردن گرایش به مواد به‌عنوان یک رفتار ناسازگارانه در هنگام تنهایی باشد (یان^۲، ۲۰۲۴). در مطالعاتی دیگر دلبستگی به خدا باعث می‌گردد تا افراد به عنوان یک مولفه شناختی در قالب نگرشی اعتقادی مصرف مواد را رفتاری غیراخلاقی و در برخی موارد حتی رفتاری مجرمانه تلقی کنند که به‌نوبه‌ی خود اقدامی محافظت‌کننده محسوب می‌شود (دیرسو^۳، ۲۰۱۹).

علاوه‌بر نقش دلبستگی به خدا، تاب‌آوری نیز در گرایش به مواد تأثیرگذار است (راواس^۴، ۲۰۲۰). تاب‌آوری ظرفیت بازگشتن از دشواری پایدار و ادامه‌دار و توانایی در ترمیم خویش است. تاب‌آوری یعنی اینکه فرد بتواند قوام و سلامت روان‌شناسی خود را در مواجهه با سختی‌ها حفظ کند. این ظرفیت انسان می‌تواند باعث شود تا او پیروزمندانه از رویدادهای ناگوار بگذرد و علی‌رغم قرار گرفتن در معرض تنش‌های شدید، شایستگی اجتماعی، تحصیلی و شغلی خود ارتقاء دهد (دویی^۵، ۲۰۲۰). نقش تاب‌آوری در مراحل مختلف اعتیاد می‌تواند کمک‌کننده باشد و در افرادی که در مرحله سم‌زدایی هستند و به‌نوعی در حال تجربه کردن سندروم محرومیت از مواد می‌باشند که با دردهای جسمانی نیز همراه است، تاب‌آوری روان‌شناختی به افراد کمک کرده است با موفقیت بیشتری این دوره را تحمل و سپری کنند (ژائو^۶، ۲۰۲۳). در مطالعه‌ای دیگر به نقش تاب‌آوری در کاهش نرخ عود به روند اعتیاد در افراد اشاره شده به‌طوری که تاب‌آوری با افزایش سازگاری در برابر ناملایمات زندگی باعث می‌گردد افراد بهبود یافته روزهای پاک‌تری را تجربه کنند و به چرخه و الگوی اعتیاد بازنگردند (یاماشیتا^۷، ۲۰۲۱). در پژوهشی دیگر بین جنسیت مرد با تاب‌آوری رابطه‌ای معکوس وجود داشته است. همچنین بین تاب‌آوری با گرایش به مواد ارتباطی خاص وجود دارد به‌طوری که حتی در افرادی که گرایش به مواد هم داشته‌اند نیز، تاب‌آوری باعث شده، علی‌رغم گرایش به مواد به مرحله مصرف وارد نشوند (جبرائیلی، ۲۰۱۹).

با توجه به نکات مورد اشاره در فوق مبنی بر تأیید ارتباط دلبستگی به خدا در جهت نقش محافظت‌کنندگی در برابر گرایش به مواد و از طرفی نقش افزایش سازگاری در افراد تاب‌آور جهت کاهش تمایل به مصرف مواد و در نهایت با توجه به نتایج مرتبط با برخی مطالعات مبنی بر ارتباط متغیر دلبستگی به خدا در افراد تاب‌آور به‌طوری که این افراد با احساس نزدیکی به خداوند و تلقی خداوند به عنوان یک قدرت فراانسانی امن، احساس تاب‌آوری بیشتر و در نتیجه زندگی بامعناتری دارند (زاهد بابلان، ۲۰۱۲)، به‌طور خاص ارتباط دلبستگی به خدا با گرایش به مواد با میانجی‌گری تاب‌آوری به چه شکل می‌تواند باشد؟ در واقع مطالعات دیگر ارتباط بین این متغیرها را به‌صورت متقابل و دو به دو مورد مقایسه قرار داده‌اند. آیا امکان دارد دلبستگی با خدا و تاب‌آوری به صورت هم‌افزایی نقش خود را در جهت کاهش گرایش به مواد حتی بیشتر از قبل تقویت کنند؟ تاب‌آوری به‌عنوان متغیر میانجی ارتباط بین دلبستگی به خدا و گرایش به مواد را به چه سمت و سویی و به چه مقدار جهت می‌دهد؟ هدف مطالعه حاضر ارائه پاسخی برای سوالات فوق می‌باشد.

۲. روش

روش پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی است که در آن ارتباط بین متغیرهای دلبستگی به خدا، تاب‌آوری و گرایش به مواد مورد بررسی قرار گرفت. جامعه پژوهش دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. با استفاده از فرمول محاسبه تعداد خوشه‌ها و تعداد مشاهدات در داخل هر خوشه به شکل زیر عمل شد.

$$\bar{y} = \frac{\sum_{i=1}^n y_i}{\sum_{i=1}^n m_i}$$

¹ Upenieks

² Yan

³ D'Urso

⁴ Rawas

⁵ Dewi

⁶ Zhuo

⁷ Yamashita

بنابراین نمونه این پژوهش شامل ۱۵۰ نفر دانشجوی دختر و پسر بود که با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابتدا به صورت تصادفی نمونه پژوهش از ۵ دانشکده انتخاب شد و سپس به صورت تصادفی ۵ کلاس در هر دانشکده مشخص شد و از هر کلاس ۶ نفر انتخاب و پرسش‌نامه‌های پژوهش بین آن‌ها توزیع گردید.

۲-۱. ابزارها

۲-۱-۱. پرسش‌نامه دلبستگی به خدا

این مقیاس یک مقیاس ۲۸ گویه‌ای است که بک و مک دونالد آن را در سال ۲۰۰۶ ساختند و به ارزیابی دو بُعد دلبستگی به خدا یعنی اجتناب از صمیمیت با خداوند و اضطراب از طرد شدن پرداختند. نمره‌گذاری آن به صورت لیکرت ۷ گزینه‌ای (کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) انجام می‌شود (هاله^۱، ۲۰۲۴). پرسش‌نامه دلبستگی به خدا شامل مقیاس فرعی اضطرابی و مقیاس فرعی اجتنابی است. امتیاز مقیاس فرعی اجتنابی، مجموع مواردی است که به صورت منظم و امتیاز مقیاس فرعی اضطرابی، مجموع مواردی است که به صورت تصادفی شماره‌گذاری شده‌اند. آیتم‌های ۴ و ۱۳ و ۱۸ و ۲۲ و ۲۶ و ۲۸ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. بک و مک دونالد (۲۰۰۶) ضریب پایایی ۱۴ سؤال اضطراب را به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ و ۱۴ سؤال اجتناب را ۰/۸۳ برآورد کرده‌اند. آلفای کرونباخ برای داده‌های حاصل از پژوهش حاضر نیز ۰/۸۴ بدست آمد.

۲-۱-۲. پرسش‌نامه گرایش به مواد

مقیاس آمادگی به اعتیاد توسط وید و بوچر^۲ (۱۹۹۲) ساخته شد و تلاش‌هایی در جهت تعیین روایی آن در کشور ایران صورت گرفته است. این پرسش‌نامه، مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد است که با توجه به شرایط روانی - اجتماعی جامعه ایرانی توسط زرگر ساخته شد (زرگر، ۲۰۰۸). این پرسش‌نامه از دو عامل تشکیل شده و دارای ۳۶ ماده به اضافه ۵ ماده دروغ‌سنج می‌باشد. نمره‌گذاری هر سؤال بر روی یک پیوستار از صفر (کاملاً مخالفم) تا ۳ (کاملاً موافقم) می‌باشد. البته این شیوه نمره‌گذاری در سوالات شماره ۶، ۱۲، ۱۵، ۲۱ معکوس خواهد شد. براساس روایی ملاکی، پرسش‌نامه آمادگی به اعتیاد دو گروه معتاد و غیر معتاد را به خوبی از یکدیگر تمیز می‌دهد. روایی سازه مقیاس از طریق همبسته کردن آن با مقیاس ۲۵ ماده‌ای فهرست بالینی علائم بالینی ۰/۴۵ محاسبه شده است که معنادار می‌باشد. اعتبار مقیاس با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شد که در حد مطلوب می‌باشد. آلفای کرونباخ برای داده‌های حاصل از پژوهش حاضر نیز ۰/۸۸ به دست آمد.

۲-۱-۳. پرسش‌نامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون

این پرسش‌نامه جهت اندازه‌گیری قدرت مقابله با فشار و تهدید، تهیه شده است. این مقیاس، دارای ۲۵ گویه است و سازه تاب‌آوری را در اندازه‌های پنج درجه‌ای لیکرت می‌سنجد. هر عبارت بر اساس یک مقیاس لیکرت بین ۱ (کاملاً درست) و پنج (همیشه درست) نمره‌گذاری می‌شود، دامنه نمره‌گذاری آن ۱۲۵-۲۵ است که محمدی در سال ۱۳۸۴ آن را برای استفاده در ایران انطباق داد. وی مقیاس مذکور را برای ۲۴۸ نفر اجرا کرد و پایایی آن را با روش همسانی درونی آلفای کرونباخ ۰/۸۹ و روایی آن را به شیوه تحلیل عاملی برابر ۰/۸۷ به دست آورد (کوپر^۳، ۲۰۱۹). آلفای کرونباخ برای داده‌های حاصل از پژوهش حاضر نیز ۰/۸۲ به دست آمد.

۲-۲. روش اجرا

بعد از انجام هماهنگی‌های لازم با واحد آموزش دانشگاه فردوسی و هماهنگی با اساتید، در یک روز دانشجویان کلاس‌های انتخاب شده در روند اجرای پژوهش قرار گرفتند و در روز بعد پژوهشگر به همراه دو دستیار پژوهشی که قبلاً در ارتباط با تکمیل پرسشنامه‌ها کاملاً توجیه شده بودند به کلاس‌های انتخاب شده مراجعه کردند و در ابتدا اطمینان حاصل شد که محیط از نظر میزان سر و صدا و شلوغی، دما مناسب باشد و تا حد امکان عوامل مزاحم کاهش یابد. سپس به دانشجویان مشارکت‌کننده در ارتباط با پرسش‌نامه‌ها، نحوه پاسخ‌دهی، تعداد

¹ Hale

² Vide & Boucher

³ Kuiper

صفحات و سوالات توضیحاتی داده شد تا از میزان خطای پاسخ‌دهی کاسته شود. بعد از این مرحله به دانشجویان اجازه داده شد تا پرسشنامه‌ها را تکمیل کنند. در صورتی که دانشجویی پرسشنامه‌ها را ناقص تکمیل کرده بود، مجدد راهنمایی‌هایی صورت گرفت تا از تکمیل پرسشنامه‌ها اطمینان حاصل شود.

۳-۲. تجزیه و تحلیل داده‌ها

کلیه اطلاعات پژوهش توسط نرم افزار SPSS نسخه ۲۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت توصیف اطلاعات افراد از میانگین، انحراف معیار برای متغیرهای کمی و درصد فراوانی برای متغیرهای کیفی استفاده گردید. جهت بررسی رابطه و نقش پیش‌بینی کنندگی متغیرها از آزمون‌های همبستگی پیرسون و رگرسیون استفاده شد.

۳. یافته‌ها

متغیرهای جمعیت‌شناختی که در این تحقیق در نظر گرفته شده‌اند سن، جنسیت و تحصیلات می‌باشد به‌طوری که ۱۲۲ نفر در دامنه سنی ۱۸-۲۴ سال، ۲۵ نفر بین ۲۵-۳۰ سال و ۳ نفر نیز بین ۳۱ تا ۳۶ سال بودند. از نظر جنسیت نیز توزیع نمونه‌ها مساوی بود و ۷۵ نفر مرد و ۷۵ نفر زن بودند. به لحاظ متغیر تحصیلات نیز به ترتیب افراد با تحصیلات فوق دیپلم ۱۷ نفر، کارشناسی ۷۸ نفر، کارشناسی ارشد ۵۱ نفر و دکتری ۴ نفر بودند. متغیر پیش‌بین در پژوهش حاضر دلبستگی به خدا و تاب‌آوری و متغیر ملاک گرایش به مواد است.

جدول شماره ۱. ضرایب همبستگی میان دلبستگی به خدا و گرایش به مواد، دلبستگی به خدا و تاب‌آوری و شاخص‌های توصیفی مطالعه

متغیر	همبستگی تاب‌آوری	همبستگی دلبستگی به خدا	میانگین	انحراف استاندارد	کشیدگی	چولگی
تاب‌آوری	-	-	۶۵/۴۰	۱۲/۶۵	۲/۸۱	۱/۵
دلبستگی به خدا	۰/۲۲**	-	۱۱۰/۰۸	۱۸/۹۰	۲/۹۴	۱/۸
گرایش به مواد	-۰/۴۱**	-۰/۲۴**	۲۱/۶۸	۱۳	۲/۶۳	۱/۶

** $P < 0/01$

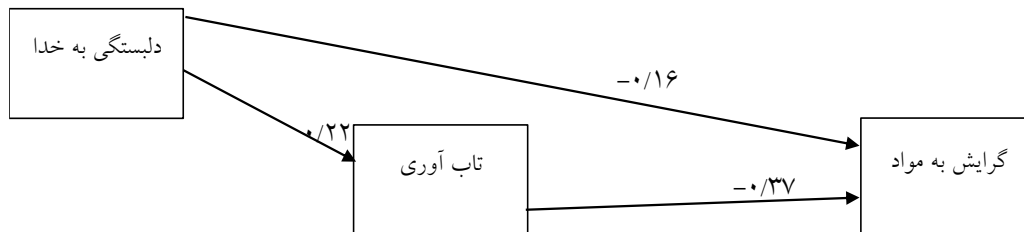
بر اساس جدول ۱، همبستگی تاب‌آوری با دلبستگی به خدا ($r = 0/22$, $P = 0/001$) رابطه مثبت و معنادار و تاب‌آوری با گرایش به مواد ($r = -0/41$, $P = 0/001$) و دلبستگی به خدا با گرایش به مواد ($r = -0/24$, $P = 0/001$)، منفی و معنادار است. همچنین در جدول ۱، شاخص‌های توصیفی مطالعه شامل میانگین و انحراف استاندارد و کشیدگی و چولگی برای متغیرهای تاب‌آوری، دلبستگی به خدا و گرایش به مواد آمده است.

به‌منظور بررسی سؤال‌های پژوهش از روش تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان استفاده شد. در اولین گام متغیرهای تاب‌آوری و دلبستگی به خدا به عنوان متغیر پیش‌بین و گرایش به مواد به عنوان متغیر ملاک در معادله ی رگرسیون وارد شدند. تحلیل مشابهی برای انجام گام دوم انجام شد و متغیر دلبستگی به خدا به عنوان متغیر پیش‌بین و متغیر تاب‌آوری به عنوان متغیر ملاک در تحلیل دیگری وارد شدند. نتایج بیانگر این است که روابط بین متغیرها خطی است ($R^2 = 0/19$, $P < 0/001$, $F(2, 127) = 17/49$). خلاصه این دو تحلیل در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول شماره ۲. خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون تاب‌آوری و دلبستگی به خدا با گرایش به مواد

گام‌ها	متغیرهای پیش‌بین	متغیر ملاک	F	مقدار معناداری	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	B	ضریب مسیر	T	P
اول	تاب‌آوری	گرایش به مواد	۱۷/۴۹	۰/۰۰۱	۰/۴۳	۰/۱۹	-۰/۳۸	-۰/۳۷	-۴/۹۱	۰/۰۰۱
	دلبستگی به خدا						-۰/۱۱	-۰/۱۶	-۲/۱۱	۰/۰۳
دوم	دلبستگی به خدا	تاب‌آوری	۷/۶۷	۰/۰۰۶	۰/۲۲	۰/۰۴	۰/۱۴	۰/۲۲	۲/۷۶	۰/۰۰۶

همچنان که در جدول بالا مشاهده می‌شود تاب‌آوری ($\beta = -0.37, P = 0.001$) و دلبستگی به خدا ($\beta = -0.16, P = 0.03$) پیش‌بینی کننده‌های معناداری برای گرایش به مواد هستند. با توجه به تحلیل انجام شده و مقایسه بتا معلوم شد که در این مدل می‌توان برای متغیر تاب‌آوری نقش میانجی در نظر گرفت، زیرا این متغیر در گام اول، نسبت به دلبستگی به خدا دارای ضریب بتا بالاتری دارد. در گام دوم متغیر تاب‌آوری به دلیل داشتن بتای بالاتر به عنوان متغیر ملاک و متغیر دلبستگی به خدا به عنوان متغیر پیش‌بین وارد تحلیل شدند. نتایج نشان داد که دلبستگی به خدا ($\beta = 0.22, P = 0.006$) پیش‌بینی کننده معناداری برای تاب‌آوری است؛ که در شکل زیر نوع رابطه و میزان پیش‌بینی دیده می‌شود. میزان ضریب تعیین هریک از روابط شکل زیر به ترتیب برای ($R = -0.16$) و ($R = 0.22$) و ($R = -0.37$) بدست آمد.

شکل ۱. الگوی پیشنهادی پیش‌بینی گرایش به مواد با میانجیگری تاب‌آوری

۴. بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش دلبستگی به خدا در پیش‌بینی گرایش به مواد با میانجی‌گری تاب‌آوری بود. همان‌گونه که یافته‌ها نشان داد بین دلبستگی به خدا و گرایش به مواد رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ به این معنا هر چقدر دلبستگی به خدا بالاتر باشد، گرایش به مواد در افراد کاهش می‌یابد. این احتمال وجود دارد که دلبستگی به خدا با کاهش اضطراب افراد در موقعیت‌های اضطراب‌زا نقش پیشگیرانه داشته است. این یافته هم‌راستا با نتایج مطالعه پالرمو و همکاران می‌باشد که بیان کرده‌اند بین دلبستگی به خدا و مصرف مواد رابطه وجود دارد (پالرمو، ۲۰۱۹).

در تبیین این یافته می‌توان اشاره داشت دین از ضمیر ناخودآگاه انسان ریشه می‌گیرد و اطمینان، امید و قدرت را در شخص قوت و خصوصیات اخلاقی و معنوی را در او استحکام می‌بخشد و پایگاه بسیار محکمی در مقابل مشکلات، مصائب و محرومیت‌های زندگی ایجاد می‌کند. از طرفی داشتن هدف و معنا در زندگی، احساس تعلق داشتن به معنای والا، امیدواری به یاری خداوند در موقعیت‌های مشکل‌زای زندگی و بهره‌مندی از حمایت‌های اجتماعی و معنوی همگی از جمله روش‌هایی هستند که افراد مذهبی با دارا بودن آن‌ها می‌توانند در رویارویی با حوادث تنش‌زای زندگی آسیب کمتری را متحمل شوند. همچنین در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد باور به این که خدایی هست که بر موقعیت‌ها مسلط و ناظر بر بندگان است تا حد بسیار زیادی، اضطراب مرتبط با موقعیت‌ها را کاهش می‌دهد.

از طرفی دیگر براساس یافته‌های این مطالعه به نظر می‌رسد دلبستگی به خدا تقویت رفتارهای مرتبط به سلامت را دامن می‌زند به‌طوری که آسیب رساندن به جسم از طریق مصرف مواد نوعی گناه محسوب می‌گردد و فرد را به این باور می‌رساند که بایستی از رفتارهای خود آسیب‌رسان از جمله مصرف مواد دور بماند. این یافته همسو با نتایج مطالعه ویلبر و همکاران می‌باشد که بیان داشتند کسانی که اعتقادات مذهبی قوی‌تری دارند در برابر تنش و فشار مصونیت بیشتر و سلامت بالاتری دارند؛ بنابراین، افراد مذهبی و معتقد به خداوند بهتر می‌توانند در موقعیت‌های فشارزای زندگی برخورد کنند و از راهبردهای مقابله‌ای کارآمدتری برای غلبه بر استرس خود استفاده نمایند. افراد دلبسته به خداوند می‌دانند بعد از هر سختی، آسانی است و با توکل بر خداوند، صبر و تلاش خود خواهند توانست سخت‌ترین مسائل را در زندگی خود حل نمایند (ویلبر، ۲۰۲۴). در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت این افراد چون می‌دانند بیرون آمدن سالم از زیر فشارهای زندگی، شخصیت آن‌ها را قوی‌تر می‌کند، تلاش بیشتری برای مقابله با فشارهای زندگی خواهند داشت و برخلاف افرادی که دلبستگی و رابطه‌ای با خداوند ندارند، به سمت راهبردهای مقابله‌ای ناکارآمد مانند مصرف مواد مخدر نخواهند رفت. در پژوهش حاضر بین تاب‌آوری با دلبستگی به خدا رابطه معنادار و مثبت و با گرایش به مواد رابطه معنادار و منفی یافت شد. این یافته همسو با نتایج ریواز و

همکاران می‌باشد که در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که تاب‌آوری از طریق فراهم کردن یک بازخورد و پاداش اجتماعی مثبت برای افراد، آن‌ها را در برابر مواد مصون می‌دارد (راواس، ۲۰۲۰).

در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که دارای تاب‌آوری پایینی هستند، در زندگی خود هدف مشخص و معنایی در زندگی خود ندارند. این افراد در برابر کوچک‌ترین سختی فرو می‌پاشند و انگیزه و تلاش خود را از دست می‌دهند و دست از تلاش برمی‌دارند و برای کاهش استرس خود به سمت راه‌های میانبر می‌روند که یکی از راه‌های میانبر مصرف مواد مخدر و فرار موقتی از مشکل است. در حالی که در مقابل آنان افراد تاب‌آور صبر پیشه می‌کنند و بدون مبارزه کردن با سختی‌ها از میدان خارج نمی‌شوند.

یکی دیگر از نتایج پژوهش حاضر نقش میانجی‌گری تاب‌آوری در پیش‌بینی دلبستگی به خدا در گرایش به مواد بود که این نقش میانجی‌گری تأیید شد. در تبیین این مسئله باید گفت که به‌نظر می‌رسد دین، مذهب و ارتباط با خدا بر جریان‌های شناختی فرد تأثیر می‌گذارد و فرد از نظر شناختی اعتقاد به یک حمایت‌گر توانمند و بی‌عیب و نقص پیدا می‌کند که او قادر متعال است و تمام امور را کنترل می‌کند. چنین ادراکی، تاب‌آوری فرد را در مقابل مشکلات بالا برده و تهدیدها و فشارها نه تنها فرد را از پا در نمی‌آورد بلکه در خیلی مواقع تبدیل به فرصت گشته و باعث حس خوش‌بینی و اطمینان در مورد عملکردهای آینده فرد می‌شود. بر این اساس، همان‌طور که کودک، مادر را پایه و اساس ایمنی می‌دانسته و در محیط کاوش می‌کند، فرد نیز با اعتقاد به این‌که خدا پناهگاهی ایمن است، احساس قدرت کرده و باعث افزایش اعتماد به نفس او در لحظات استرس و اضطراب می‌شود و به جای این‌که برای کنترل استرس و اضطراب به روش‌های مقابله‌ای ناکارآمد مثل گرایش به اعتیاد (مکانیسم فرار) پناه ببرند با اعتقاد به خداوند و امید به یک پشتیبان توانا قدرت تاب‌آوری فرد افزایش می‌یابد و به این ترتیب اولاً تنش‌ها کمتر تأثیرگذار خواهند بود، ثانیاً به جای گرایش به مواد از راهکارهای مناسب حل مسئله و شیوه کنار آمدن منطقی و پخته‌تر استفاده خواهد شد.

در خصوص محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان بیان داشت، نتایج این مطالعه صرفاً بر مبنای ارتباط میان دلبستگی به خدا، تاب‌آوری و گرایش به مصرف مواد می‌باشد و به هیچ وجه نمی‌توان ارتباط علی - معلولی را میان این متغیرها استنباط کرد. نتایج این مطالعه براساس روش همبستگی و رگرسیون می‌باشد. جامعه این پژوهش دانشجویان می‌باشند و لذا تعمیم نتایج به سایر گروه‌ها با محدودیت همراه است.

۴-۱. پیشنهادهای پژوهشی

پیشنهاد می‌گردد در مطالعات آینده از طریق مطالعات کنترل شده به بررسی اثربخشی آموزش تاب‌آوری بر دلبستگی به خدا و همچنین گرایش به مواد پرداخت. همچنین پیشنهاد می‌شود مسئولان مراکز آموزشی زمینه دلبستگی به خدا را به‌صورت زیربنایی از طریق عمق بخشیدن به فرآیند شناختی در فرآیند تحولی و رشدی مناسب فراهم آورند و همچنین زمینه آموزش مهارت‌های تاب‌آوری به‌عنوان یکی از متغیرهای سازگاری، فراهم آورند و از طریق مطالعات معادلات ساختاری علاوه بر روابطی که در مطالعه حاضر بیان شده است، مدل‌های مناسب‌تری را برای تبیین این روابط ارائه دهند. پیشنهاد می‌گردد به منظور تعمیم نتایج گروه‌هایی غیر از دانشجویان نیز مورد مطالعه قرار گیرند.

۵. تعارض منافع

نویسندگان در خصوص نتایج، تعارض منافع خاصی ندارند

۶. تأییدیه اخلاقی و رضایت مشارکت‌کنندگان

این پژوهش با کد ۱۴۰۲۲۲۷/۱۴۰۲۰۰ در دانشگاه فردوسی مشهد مورد تأیید قرار گرفت و شامل نکاتی مبنی بر عدم آسیب‌رسانی، تعهد به حفظ رازداری و التزام به انتشار نتایج مطالعه بدون ذکر اطلاعات هویتی افراد مشارکت‌کننده، دریافت رضایت آگاهانه، تعهد به عدم اجبار مشارکت‌کنندگان و دادن اختیار به ترک پژوهش در صورت عدم تمایل به ادامه مشارکت و سایر نکات الزامی بود.

۷. منابع مالی

در این مطالعه بودجه پژوهشی خاصی از طرف هیچ موسسه‌ای دریافت نشد.

۸. رضایت به انتشار

نویسندگان متعهد می‌شوند که نسخه مورد نظر این مقاله در جای دیگری جهت چاپ ارسال نشده و موافقت خود را جهت انتشار در این مجله اعلام می‌دارند.

۹. سپاسگزاری

به این ترتیب مراتب قدردانی خود از دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد و همچنین معاونت پژوهشی و آموزشی این دانشگاه جهت مجوز های لازم جهت انجام این پژوهش را اعلام می‌داریم.

منابع

- Aisyah, S., Widyaningsih, H., Harsono, I., Anurogo, D., & Andarmoyo, S. (2024). The Influence of Economic Factors, Access to Health Services, and Social Support on Drug Abuse Prevention and Treatment Efforts in Urban Communities in East Java. *West Science Social and Humanities Studies*, 2(1), 86-95. <https://doi.org/10.58812/wsshs.v2i01.575>.
- Babaei Nadinlouei, K., Golmohammadzadeh, S., Shirzad, B., Shirzadpour, A., & Mazdarani, S. (2020). psychological coping styles and tendency to addiction in teenagers: the Mediating role of resilience and ambiguity. *Clinical Psychology and Personality*, 17(1), 191-202..doi. 10.22070/CPAP..2896.
- Chukwu RO, Ezech CJ, Makinde P, Folawewo AM, Eze MB, Mgbeahurike CC. (2024). Prevalence and determinants of risky behaviors: a comprehensive review of substance use and sexual risk behaviors among adolescents in the United States. *World Journal of Advanced Research and Reviews*..23(1):2132-53. <https://doi.org/10.30574/wjarr.23.1.2199>.
- D'Urso, G., Petruccielli, I., & Pace, U. (2019). Attachment style, attachment to God, religiosity, and moral disengagement: A study on offenders. *Mental Health, Religion & Culture*, 22(1), 1-11.. <https://doi.org/10.1080/13674676..1562429>
- Dewi, R., Fitri Rahmadana, M., Pangaribuan, W., & Bukhori Dalimunthe, M. (2020). Model samootpornosti za početak uzimanja droga te ovisnosti o drogama (Pristup modelom strukturalne jednadžbe). *Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 56(1), 5-18.. <https://doi.org/10.20471/may.56.01.01>
- Esmaelbeigi Mahani, Monireh, et al(2020). "The role of emotional expression styles and religious coping styles in students' tendency towards addiction." *Journal of Research on Religion and Health* 5.4: 34-37..<https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i4.19599>.
- Hale, M. A. (2024). *Examining the Psychometric Properties of the Attachment to God Inventory With a 12-Step Substance Use Recovery Population*. Doctoral dissertation, Tennessee Technological University. USA.
- Harper, C. R., Tan-Schriner, C., Royster, J., Morgan, K. L., Burnett, V., Treves-Kagan, S., ... & Marziale, E. (2024). Increasing support for the prevention of adverse childhood experiences and substance use: Implementation of narrative change strategies in local health departments. *American journal of community psychology*, 74(1-2), 48-61.. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12741>.
- Henderson, W. M., & Kent, B. V. (2022). Attachment to God and psychological distress: Evidence of a curvilinear relationship. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 61(1), 161-177.<https://doi.org/10.1111/jssr.12767>.
- Jebraeili, H., Habibi, M., & Nazemi, A. (2019). Mediating role of resilience and tendency to addiction regarding the effect of gender on substance use. *Journal of Research and Health*, 9(3), 236-245.doi:10.29252/jrh.9.3.236

- Kuiper, H., van Leeuwen, C. C., Stolwijk-Swüste, J. M., & Post, M. W. (2019). Measuring resilience with the Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC): which version to choose?. *Spinal cord*, 57(5), 360-366.
- Lu, W., Xu, L., Bessaha, M. L., Liu, Y., Matthews, J., & Muñoz-Laboy, M. (2024). Youth participation in substance use prevention: A national profile. *Preventive Medicine*, 185, 108050. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2024.108050>.
- Mahajan, S. D., Homish, G. G., & Quisenberry, A. (2021). Multifactorial etiology of adolescent nicotine addiction: a review of the neurobiology of nicotine addiction and its implications for smoking cessation pharmacotherapy. *Frontiers in public health*, 9, 664748. doi.org/10.3389/fpubh.664748.
- Manurung L(2024). The Impact of Drug Abuse on Families and Society (Literature Review). *MSJ: Majority Science Journal*.;2(2):239-44. <https://doi.org/10.61942/msj.v2i2.168>
- McNamara, M. E., Shumake, J., Stewart, R. A., Labrada, J., Alario, A., Allen, J. J., ... & Beevers, C. G. (2021). Multifactorial prediction of depression diagnosis and symptom dimensions. *Psychiatry Research*, 298, 113805. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.113805>.
- Monreale, A., Iavarone, B., Rossetto, E., & Beretta, A. (2022). Detecting addiction, anxiety, and depression by users psychometric profiles. In *Companion Proceedings of the Web Conference* (pp. 1189-1197).. <https://doi.org/10.1145/3487553.3524918>.
- Nannan, A. J. (2023). *Mediating Effect of Social Media Addiction on the Relationship Between Adult and God Attachment and Emotional Distress Among Emerging Adults*. Doctoral dissertation, Biola University
- .Palermo, S. M. (2019). *The Relationship between Mindfulness, Surrender, and God Attachment and Its Impact on Depression and Anxiety*. Doctoral dissertation, Liberty University, USA.
- Rawas, R. E., Amaral, I. M., & Hofer, A. (2020). Social interaction reward: A resilience approach to overcome vulnerability to drugs of abuse. *European Neuropsychopharmacology*, 37, 12-28. <https://doi.org/10.1016/j.euroneuro>.
- Upenieks, L., Bounds, E. M., Melton, K. K., Glanzer, P., & Schnitker, S. A. (2024). Attachment to God, contingent self-worth, and mental health outcomes in US Collegiate Athletes. *Journal of religion and health*, 63(1), 445-465. doi: 10.1007/s10943-023-01907-3.
- Wilbur, J. K. (2024). *God Attachment, Health Locus of Control, Anxiety, and Health Behaviors During COVID-19 Among College Undergraduates at a Religious University*. Doctoral dissertation, George Fox University. USA
- Yamashita, A., Yoshioka, S. I., & Yajima, Y. (2021). Resilience and related factors as predictors of relapse risk in patients with substance use disorder: a cross-sectional study. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 16(1), 40.
- Yan, J. (2024). *Impact of Loneliness on Maladaptive Behaviors and the Role of Attachment to God and Spirituality in Mediating the Relationship*. Doctoral dissertation, Biola University. USA.
- Zahed-Babelan, A., Rezaei Jamaloei, H., & Sobhani-Herfati, R. (2012). An investigation of the relationship between attachment to God and resilience with meaningful life among students. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 13(49), 75-85.
- Zargar, Y., Najarian, B., & Naami, A. (2008). The relationship between personality traits (sensation seeking, assertiveness, psychological hardiness), the religious attitude and marital satisfaction with readiness for drug abuse. *Journal of Education and Psychology Chamran University*, 1(3), 99-120.
- Zhuo, R., Chen, Z., Shen, X., Yang, H., Luo, S., Wu, Y., ... & Cai, H. (2021). The mediating roles of impulsiveness and maladjustment in the association of psychological resilience with drug addiction during isolated detoxification. *Substance Use & Misuse*, 56(10), 1457-1466.